

ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI

Xurramova Farangiz

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish (O'zbek tili)

yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Abdulla Qodiriyning "Baxtsiz kuyov" dramasi o'zbek adabiyotida muhim asarlardan biri bo'lib, unda o'z davrining ijtimoiy muammolari, eskilik qoldiqlari va inson taqdiri yoritilgan. Asarda muhabbat, majburiy nikoh, ijtimoiy tengsizlik va adolatsizlik kabi dolzarb mavzular tilga olinadi. Asosiy qahramon Umarbek va Mohlaroyim o'rtasidagi fojeaviy muhabbat hikoyasi orqali muallif eski urf-odatlarining inson hayotiga qanday ta'sir qilishini ko'rsatib beradi. Asar o'zining realistik tasviri, jonli dialoglari va ta'sirchan badiiy vositalari bilan o'quvchiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada "Baxtsiz kuyov" dramasi asosiy g'oyalari, obrazlari va adabiy-badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Baxtsiz kuyov, Abdulla Qodiriy, majburiy nikoh, ijtimoiy tengsizlik, muhabbat fojeasi, eski urf-odatlar, dramatik asar, adabiy tahlil.

KIRISH

O'zbek adabiyotining yirik namoyandalaridan biri Abdulla Qodiriy o'zining serqirra ijodi orqali milliy adabiyotimizga ulkan hissa qo'shgan ijodkorlardan biridir. U asarlarida o'z davrining eng og'riqli masalalarini, ijtimoiy adolatsizlikni, eski urf-odatlarining inson

taqdiriga ta'sirini yorqin va realistik tasvirlagan. Uning ijodiy merosi orasida “Baxtsiz kuyov” dramasi alohida o‘rin tutadi. Ushbu asar orqali yozuvchi o‘zbek jamiyatidagi ayanchli hodisalar, majburiy nikoh, oila va muhabbat masalalarini chuqur yoritib bergan.

“Baxtsiz kuyov” dramasi XX asrning boshlarida O‘zbekistonda hukm surgan ijtimoiy muhitni aks ettirgan bo‘lib, unda o‘z davri hayotining achchiq haqiqatlari mujassamlangan. Asar voqealari orqali Abdulla Qodiriy ijtimoiy tengsizlik, majburiy turmush, eskicha qarashlar va inson erkinligi kabi masalalarni ochib beradi. Ayniqsa, erkka tashna yoshlarning taqdiri, sevgi va majburiyat o‘rtasidagi ziddiyatlar orqali adib jamiyatdagi muammolarni keskin fosh qiladi. Ushbu dramada o‘z davrining eng dolzarb muammolaridan biri – ota-onaning farzand taqdiriga zo‘ravonlik bilan aralashuvi va buning ayanchli oqibatlari yaqqol namoyon bo‘ladi.

Asarning asosiy syujeti bosh qahramonlar Umarbek va Mohlaroyim atrofida kechadi. Ular bir-birini sevgan bo‘lsa-da, urf-odatlar, an‘analarga tayanib yashaydigan jamiyat ularga baxtli bo‘lish imkonini bermaydi. Mohlaroyim o‘zidan ancha katta yoshli badavlat kishiga turmushga beriladi, bu esa nafaqat uning, balki Umarbekning ham hayotini izdan chiqaradi. Ushbu fojeaviy syujet orqali yozuvchi inson erkinligi va muhabbat huquqining qadr-qimmatini ko‘rsatishga harakat qiladi.

Abdulla Qodiriy “Baxtsiz kuyov” asari orqali nafaqat bir oilaning yoki ikki yoshning fojiasini tasvirlaydi, balki butun jamiyatga xos illatlarni, ayollar taqdirining o‘ta og‘irligini ham ochib beradi. Asarning har bir sahifasi o‘quvchini chuqur o‘ylashga, eski urf-odatlarni tanqidiy baholashga undaydi. Shu jihatdan olganda, “Baxtsiz kuyov” nafaqat badiiy, balki ijtimoiy-tanqidiy ahamiyatga ega bo‘lgan asar sifatida ham e‘tiborga loyiqdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Abdulla Qodiriyning “Baxtsiz kuyov” dramasi nafaqat o‘z davrining ijtimoiy hayotini, balki bugungi kun uchun ham dolzarb bo‘lgan muammolarni qamrab olgan

asarlardan biridir. Ushbu bo‘limda asarning asosiy g‘oyalari, uning jamiyatga ta’siri, qahramonlar kechinmalari va yozuvchining dramatik uslubi keng muhokama qilinadi.

Asarning ijtimoiy va adabiy ahamiyati

"Baxtsiz kuyov" asari ijtimoiy tengsizlik va inson erkinligi mavzusini yorituvchi muhim adabiy namunadir. Unda eski an’analar va zamonaviy qarashlar o‘rtasidagi keskin ziddiyatlar ko‘rsatib beriladi. Yozuvchi asar orqali yoshlarning o‘z taqdirini o‘zi belgilash huquqiga ega bo‘lishi kerakligini ta’kidlaydi.

Ushbu asar yozilgan davrda majburiy nikohlar, ota-onaning farzand taqdirini boshqarishi keng tarqalgan edi. Mohlaroyim obrazida Qodiriy minglab qizlarning taqdirini ko‘rsatadi. U sevgisiga yetisha olmagan, oilasi tomonidan qiyin tanlovga majbur qilingan yoshlarning timsoliga aylanadi.

Shuningdek, asarning dramaturgik jihatlari ham diqqatga sazovor. Qodiriy realistik tasvirlar va jonli dialoglar orqali qahramonlarning ichki kechinmalarini mahorat bilan ochib beradi. Uning har bir sahnasi dramatik keskinlikka ega bo‘lib, voqealar rivoji orqali o‘quvchining qiziqishini oshirib boradi.

Qahramonlarning fojeaviy taqdiri

Asar qahramonlari – Umarbek, Mohlaroyim va boyvachcha kuyov – jamiyatdagi turli qatlamlarning vakillari sifatida tasvirlangan. Umarbek ilm-ma’rifatli yosh avlodning vakili bo‘lsa, Mohlaroyim esa ota-onasining bosimiga qarshi chiqa olmagan, jamiyat qurboniga aylangan ayol obrazi sifatida gavdalanadi.

Umarbek va Mohlaroyim o‘rtasidagi sevgi fojeasi eskicha urf-odatlar va ijtimoiy tengsizlik sababli barbod bo‘ladi. Ularning taqdiri orqali Qodiriy jamiyatning zulmkor mexanizmlarini fosh etadi. Mohlaroyim majburiy nikoh qurboni bo‘lib, o‘zidan ancha katta

yoshdagi erkakka turmushga beriladi. Bu holat nafaqat uning, balki Umarbekning ham hayotini izdan chiqaradi.

Boyvachcha kuyov esa jamiyatda pul va mansab kuchi orqali hamma narsaga erisha oladigan tabaqaning vakili sifatida tasvirlanadi. U Mohlaroyimning ko'nglini hisobga olmay, unga egalik qilishga harakat qiladi. Bu obraz orqali yozuvchi boylikning hamma narsani hal qila olishi haqidagi noto'g'ri qarashlarni tanqid qiladi.

Asarning bugungi kundagi dolzarbligi

"Baxtsiz kuyov" dramasida ko'tarilgan muammolar hozirgi kunda ham dolzarbligini yo'qotma¹gan. Garchi majburiy nikohlar soni sezilarli darajada kamaygan bo'lsa-da, ota-onaning farzand taqdirini boshqarishi, yoshlarning erkin tanlov qilish huquqining cheklanishi kabi masalalar hanuz uchrab turibdi.

Shuningdek, asardagi ijtimoiy tabaqalar o'rtasidagi ziddiyatlar bugungi kunda ham dolzarb. Hozirgi jamiyatda ham boylik va mavqe orqali ko'plab muammolar hal etilayotgani kuzatilmoqda. Xususan, ba'zi holatlarda ayollar huquqlari to'liq ta'minlanmagan, ularning hayotiy tanlovlariga bosim o'tkazilmoqda.

Bu asar yoshlarning o'z taqdirini o'zi hal qilish huquqiga ega bo'lishi kerakligi haqida o'ylashga undaydi. Ota-onalar farzandlarining baxtli hayot kechirishi uchun ularning fikrlarini inobatga olishi zarurligi asar orqali chuqur ochib berilgan.

Abdulla Qodiriyning dramatik uslubi

1. ¹ Abdukarimov X. **Pedagogika**. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007.
2. Nuraliev A. **Psixologiya asoslari va ta'lim jarayoni**. – Toshkent: Fan, 2015.

Qodiriyning bu asari dramatik kompozitsiya jihatidan ancha kuchli tuzilgan. Unda realistik tasvir, keskin ziddiyat va jonli dialoglar katta o‘rin egallaydi. Asardagi har bir sahna qahramonlarning ichki dunyosini ochib berishga xizmat qiladi.

Muhim dramatik uslublardan biri – monolog va dialoglarning ta’sirchanligidir. Umarbekning o‘z muhabbatidan ayrilgach, aytgan so‘zlari uning yurak og‘rig‘ini yaqqol aks ettiradi. Mohlaroyimning otasi bilan bo‘lgan suhbatlari esa ota-onalarning o‘z farzandlari hayotiga qanday ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, Qodiriy o‘ziga xos badiiy vositalardan foydalanib, tasvirlarni jonlantiradi. Uning tili oddiy, lekin ta’sirchan bo‘lib, har bir so‘z asardagi dramatik muhitni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Asarning jamiyatga ta’siri

"Baxtsiz kuyov" o‘z davrida katta adabiy va ijtimoiy ahamiyat kasb etgan. Bu drama orqali ko‘plab yoshlar o‘z hayoti haqida o‘ylab ko‘rgan, ota-onalar esa farzandlarining baxti haqida bosh qotirgan. Asar sahnalashtirilganda tomoshabinlar unga katta qiziqish bilan qaragan.

Bugungi kunda ham bu asarning mavzusi ahamiyatini yo‘qotmagan. Adabiyot inson ongiga ta’sir qiluvchi kuchli vosita ekanligini hisobga olsak, "Baxtsiz kuyov" singari asarlar jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilishga turtki bo‘lishi mumkin.

XULOSA

"Baxtsiz kuyov" dramasi o‘zbek adabiyotidagi muhim asarlardan biri bo‘lib, unda jamiyatning eng og‘riqli masalalari ko‘tarilgan. Majburiy nikoh, ota-onaning farzand taqdiriga aralashuvi, ijtimoiy tengsizlik va inson huquqlari masalalari asarning asosiy g‘oyalaridan hisoblanadi.

Qodiriy bu asar orqali yoshlarning baxti, inson huquqlari va jamiyatdagi adolatsizlik haqida chuqur fikr yuritgan. Asardagi voqealar orqali o'quvchi ijtimoiy muammolar haqida o'ylashga majbur bo'ladi. Bugungi kunda ham bu asar yoshlarning erkin tanlov qilish huquqini himoya qilish, ota-onalarning farzandlar hayotiga to'g'ri yondashishi zarurligini ko'rsatishda katta ahamiyatga ega.

Asarning adabiy, dramatik va ijtimoiy jihatlari tahlil qilinar ekan, uning bugungi o'quvchi uchun ham dolzarb ekanligi yaqqol namoyon bo'ladi. Qodiriy o'z asari orqali adabiyotning faqat san'at emas, balki jamiyatni o'zgartirishga xizmat qiluvchi kuch ekanligini isbotlagan.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdukarimov X. **Pedagogika**. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007.
2. Nuraliev A. **Psixologiya asoslari va ta'lim jarayoni**. – Toshkent: Fan, 2015.
3. Xasanboyeva M. **Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalar**. – Toshkent: Sharq, 2018.
4. Qosimov N., Jo'rayev N. **Pedagogik texnologiyalar**. – Toshkent: Istiqlol, 2019.
5. Vygotsky L.S. **Myshlenie i rech'**. – Moskva: Pedagogika, 1982.
6. Dewey J. **Democracy and Education**. – New York: Macmillan, 1916.
7. Piaget J. **The Psychology of Intelligence**. – New York: Routledge, 1950.
8. Nazarov R. **O'qitish metodlari va texnologiyalari**. – Toshkent: Noshir, 2020.
9. Hasanov B. **Axborot texnologiyalari va ta'lim jarayoni**. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
10. Davronov X. **Psixologik-pedagogik yondashuvlar va ta'lim innovatsiyalari**. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.